

Rower

Rower to – według Prawa o ruchu drogowym – pojazd o szerokości nieprzekraczającej 0,9 m (powyżej tej szerokości mówimy o wózku rowerowym) poruszany siłą mięśni osoby jadącej tym pojazdem. Nazwa pochodzi od założonej w XIX w. przez J. Starleya angielskiej firmy Rover (ang. wędrowiec), produkującej początkowo rowery, a następnie znane do dzisiaj samochody. Co ciekawe, nazwa rower istnieje tylko w języku polskim.

napędzanego siłą mięśni ludzkich była „maszyna biegowa” Karla Dreisa (patent w 1818 r.) Pojazd nie miał pedałów – wprawiano go w ruch odpychając się nogami od ziemi. Pedały zastosowano w latach 40. XIX w. Napędzały przednie koło bez pośrednictwa przekładni. W celu zwiększenia szybkości stopniowo powiększano jego średnicę aż do monstrualnych rozmiarów, co widzimy na fot. 2 (bicykl produkowany w latach 1878–93). Widzimy, że koła mają druciane szprychy – wynalazek z 1869 r. wspomnianego wyżej J. Starleya. Kolejne etapy rozwoju konstrukcji roweru to zastosowanie przekładni łańcuchowej napędzającej tylne koło (J.K. Starley – 1884–85 r.), opona pneumatyczna (J. Dunlop – 1888 r.), wolne koło (E. Sachs – 1903 r.)

Powstawały liczne wytwórnie rowerów (jak wspomniany Rover), ale byli entuzjaści, budujący je sami dla własnych potrzeb. Rower widoczny na fot. 3 wykonał dla siebie pod koniec XIX w. kowal Urbaniak ze wsi Łęka Wielka w powiecie gostyńskim (Wielkopolska). Pojazd ma drewniane koła i także siodełko.

Rowery służyły, podobnie jak i dzisiaj, różnym celom – do rekreacji i sportu (fot. 4 – „półkolarzówka” z 1938 r., prod. Willy Jahr z Bydgoszczy), do transportu towarów i ludzi (riksze), do celów militarnych (w 1939 r. w skład każdego pułku kawalerii wchodził liczący 51 żołnierzy pluton kolarzy, uzbrojony m.in. w 1 rkm i 2 ckm-y), ułatwiały pracę zawodową („Ludzie zejście z drogi, bo listonosz jedzie...” śpiewali w 1968 r. Skaldowie), do turystyki – niekiedy ekstremalnej

Widoczny w prawym rogu pan z rowerem to postać literacka – Stary Marych, bohater felietonów radiowych pisanych w latach 1983–99 gwarą poznańską przez J. Kubla. Można go oglądać w Poznaniu. Ten rower (po poznańsku – kufta) to tylko element rzeźby. Ale ma rower w Polsce swój autentyczny pomnik (fot. 1). Znajduje się w Witnicy (woj. lubuskie) w Parku Drogowskazów i Słupów Milowych Cywilizacji*. Uznano bowiem, że rower jest takim właśnie kamieniem milowym cywilizacji i symbolem postępu

dr Aleksander Stukowski

stały współpracownik redakcji

technicznego, podobnie jak np. maszyna parowa.

Historia roweru liczy kilkaset lat. Znany jest (niezrealizowany) projekt Leonarda da Vinci z 1490 r. Pierwszą zrealizowaną konstrukcją jednoślada

2

3

4

5

6

8

7

9

(w latach 1931–36 podróżnik Kazimierz Nowak przemierzył – głównie na rowerze – wzdłuż całą Afrykę i to w obie strony, przejeżdżając łącznie 40 tys. km), a przede wszystkim – do indywidualnej komunikacji. Fot. 5 przedstawia utrzymaną w doskonałym stanie parę rowerów – damski i męski – z 1934 i 1937 r. produkcji poznańskiej formy Kastor. Z prawej strony tej samej ilustracji widzimy rower Stella z 1936 r. z doczepnym, napędzającym przednie koło silnikiem produkowanym w latach 30. XX w. przez poznańską firmę Stefana Malcherka. Inny

przykład roweru z silnikiem to francuski tandem Dery z 1939 r. (fot. 6). Doczepne silniki do rowerów stały się bardzo popularne w Polsce w latach 60.–70. XX w. Były to np. napędzające tylne koło silniki MAW (prod. NRD) i Dongo (Węgry). Ale najpopularniejszy był napędzający przednie koło za pomocą dociskanej ciężarem silnika rolki – Gnom (fot. 7 – widzimy go tu na popularnym w tym czasie rowerze „Ukraina”).

Fot. 8 przedstawia zamontowane na rowerze bydgoskiej firmy Tornedo (1934 r.) dwa ciekawe akcesoria

– lampę karbidową i oryginalny dzwonek – po przesunięciu manetki na kierownicy opuszczał się, kółko było wprawiane w ruch obrotowy przez przednie koło roweru i uruchamiało dzwonek.

Rower z fot. 3 jest eksponatem muzealnym (Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie), egzemplarze z fot. 2, 4–8, należące do prywatnych kolekcjonerów, są eksponowane na okazjonalnych wystawach i zlotach, np. na poznańskich targach Motorshow. W maju br., z okazji 90-lecia istnienia Automobilklub Wielkopolski zorganizował wystawę „Rowery wyprodukowane w Wielkopolsce do roku 1939” (niektóre widzimy na naszych fotografiach) i „Retroroweriadę”, czyli II Międzynarodowy Zlot Miłośników Zabytkowych Rowerów. A niektóre z takich zabytków możemy na co dzień spotkać na drogach. Fot. 9 przedstawia p. Michała z rowerem Wanderer z lat 30. XX w. Rower jest w bardzo dobrym stanie i nadal służy swemu właścicielowi do – niekiedy dalekich – wypraw turystycznych. ■

* Patrz „Atest” nr 11/2011 – „Kamienie milowe”.